

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF TER HOOGTE VAN DE DIJKSTRAAT NR. 65-67 TE DENDERMONDE (PROV. OOST-VLAANDEREN)

Eindverslag

ABO Archeologische Rapporten 1653

Rapport opgemaakt door: Tine Van denhaute

Derbystraat 55

9051 Gent

mei 2023

Dossiernr. 28612.R.01

Projectcode OE: 2020F246

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief ter hoogte van de Dijkstraat nr. 65-67 te Dendermonde (prov. Oost-Vlaanderen)

Auteur

Tine Van denhaute

Projectnummer

- 28612 (intern)
- 2020F246 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Gent, mei 2023

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 1653

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	25/8/2021	Interne draft
v1	4/9/2021	Externe draft / definitieve versie
v2	12/5/23	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Tine Van denhaute
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
General Director	Patrick Hambach

INHOUD

1	Inleiding.....	6
1.1	Administratieve gegevens	6
1.2	Archeologische voorkennis	6
2	Onderzoeksvragen en –doel	7
2.1	Randvoorwaarden.....	7
3	Aard van de bedreiging	9
3.1	Huidige situatie	9
3.2	Toekomstige situatie	9
4	Archeologische verwachting op basis van de bureaustudie	10
5	Beschrijving methoden en technieken.....	12
5.1	Werkwijze.....	12
5.2	Observatie en registratie van vondsten	12
5.3	Observatie en registratie van stalen	12
5.4	Conservatieassessment.....	12
6	Stratigrafie van het terrein.....	13
7	Assessment van sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren	18
7.1	Uitbraaksporen.....	18
7.2	Afvalkuilen.....	21
8	Vondsten	24
9	Reeds aanwezige verstoring.....	26
10	Interpretatie van de archeologische site	27
11	Beantwoording van de onderzoeksvragen.....	27
12	Kwaliteitscontrole	29

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Het studiegebied aangeduid op het GRB uit 2018 met de 20 ^{ste} -eeuwse bebouwing op aangeduid (ABO nv 2021)	8
Figuur 2: De verschillende zones binnen het projectgebied (ABO nv 2021)	10
Figuur 3: Aanduiding van de profielen op het algemene sporenplan (ABO nv 2021)	13
Figuur 4: Profielput 1 (ABO nv 2020)	14
Figuur 5: Profielput 2 (ABO nv 2020)	14
Figuur 6: Profielput 3 (ABO nv 2020)	15
Figuur 7: Profielput 4 (ABO nv 2020)	15
Figuur 8: Profiel 1, fase 2 (ABO nv 2021)	16
Figuur 9: Profiel 2, fase 2 (ABO nv 2021)	17
Figuur 10: Plan met aanduiding van de sporen (ABO nv 2021)	18
Figuur 11: Spoorfoto spoor 1 (ABO nv 2021)	19
Figuur 12: Spoorfoto spoor 2 (ABO nv 2021)	20
Figuur 13: Coupe 1 op spoor 1 en 2 (ABO nv 2021)	20
Figuur 14: Spoorfoto spoor 3 (ABO nv 2021)	20
Figuur 15: Coupefoto spoor 3 (ABO nv 2021)	21
Figuur 16: Plan met aanduiding van de sporen (ABO nv 2021)	21
Figuur 17: Spoorfoto spoor 4 (ABO nv 2021)	22
Figuur 18: Coupe op spoor 4 (ABO nv 2021)	23
Figuur 19: Tekening coupe spoor 4 (ABO nv 2021)	23
Figuur 20: De aardewerkfragmenten uit laag 1, spoor 4 (ABO nv 2021)	24
Figuur 21: De aardewerkfragmenten uit laag 2, spoor 4 (ABO nv 2021)	25

1 INLEIDING

1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2020F246
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- Straat + nr.:	Dijkstraat 65-67
- Postcode:	9200
- Fusiegemeente:	Dendermonde
- Land:	België
Lambertcoördinaten (1972) X/Y (EPSG:31370)	N: 4,1018/51,0309 Z: 4,1020/51,0306 O: 4,1021/51,0307 W: 4,1019/51,0307
Kadaster	
- Gemeente:	Dendermonde
- Afdeling:	1
- Sectie:	D
- Percelen:	D366s ² ; D366n
Onderzoekstermijn	Augustus 2021
Thesaurus	Dendermonde, Dijkstraat

1.2 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem, in de vorm van een bureauonderzoek, dat voor het onderzoeksgebied werd uitgevoerd heeft als projectcode **2019F202**. De bureaustudie werd uitgevoerd door ABO nv (Van den haute 2019). Het archeologisch potentieel werd ingeschat als hoog met voornamelijk een verwachting voor sporen uit de middeleeuwen en nieuwe tijd. In de bureaustudie werd een werfbegeleiding geadviseerd gezien een *‘volwaardige opgraving niet mogelijk is door de technische uitvoeringswijze van de geplande bodemingreep.’* De bestaande bebouwing (huisnummers 65 en 67) diende immers eerst te worden gesloopt vooraleer het terrein kon betreden worden met een kraan. Na de sloop werd (om hinder en kosten tot een minimum te beperken) meteen de bouwphase aangevat. Daarom werd geopteerd voor een werfbegeleiding om toch maximaal de eventuele archeologische resten te registreren.

2 ONDERZOEKSVRAGEN EN –DOEL

Het doel van de werfbegeleiding is om inzicht te verkrijgen in de historiek van de bewoning binnen het studiegebied. De informatie die zou bekomen kan worden betekent een meerwaarde voor de geschiedkundige kennis van de bewoning aan de Dijkstraat en binnen de historische kern van Dendermonde. Het projectgebied kan een beeld geven van de bewoning in de stad tijdens de middeleeuwen en nieuwe tijd en zo bijdragen tot een betere kennis van de stadsontwikkeling. De volgende onderzoeksvragen werden hiervoor opgesteld:

- 1) Zijn er archeologische relevante niveaus aangesneden? Indien ja, kunnen deze gedateerd worden?
- 2) De Dijkstraat werd mogelijk tijdens de middeleeuwen opgehoogd (een 'dijk'). De Dender stroomde toen nog ter hoogte van de huidige Koningin Astridlaan (cf. hst. 4.1.2 in het verslag van resultaten). Kunnen er sporen van deze ophoging teruggevonden worden binnen het studiegebied?
- 3) Zijn er archeologische sporen en structuren aanwezig? Indien ja, wat is de aard, omvang, datering en bewaringsgraad van de aangetroffen resten?
- 4) Kan er verstoring door de huidige bebouwing vastgesteld worden binnen het studiegebied? Hoe diep gingen de originele funderingen? Zijn er eventueel kelders aanwezig ouder dan de huidige bebouwing?
- 5) Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen de reeds uitgevoerde bureaustudie? Op basis hiervan werden bewoningssporen uit de middeleeuwen en nieuwe tijd verwacht. Klopt dit beeld?
- 6) Hoe passen de aangetroffen resten binnen de historische stadsontwikkeling van Dendermonde?

2.1 RANDVOORWAARDEN

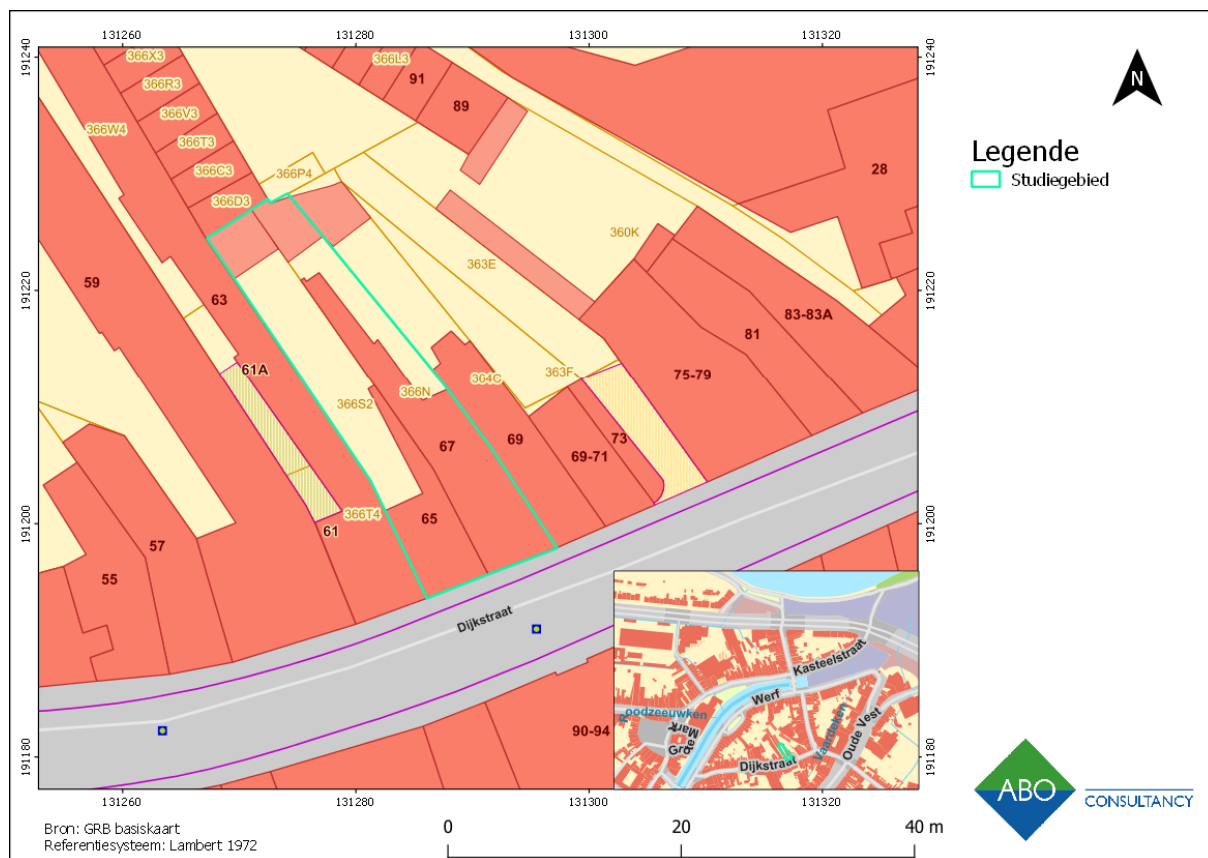
In het geval dat een onverwacht gezondheids- of veiligheidsrisico optreedt, wordt het onderzoek niet uitgevoerd.

De sloop van de huidige bebouwing kan zonder archeologische begeleiding gebeuren tot op het maaiveld. Vanaf het maaiveld bereikt wordt en ondergrondse structuren (funderingen, kelders, boomwortels, ...) worden uitgehaald dient de sloop archeologisch begeleid te worden.

De werken in uitvoering dienen maximaal op elkaar afgestemd te worden. Er zal dus een gedegen overleg (ook tijdens de voorbereiding) moeten zijn tussen de initiatiefnemer, de aannemer(s) en de archeologen op het terrein. Op die manier kunnen de werken voor alle actoren vlot en veilig verlopen.

Tijdens de werfbegeleiding dienen de uitvoerende archeologen voldoende tijd te krijgen om eventuele aangetroffen sporen en/of structuren te registreren conform de Code van Goede Praktijk.

Het terrein is grenst aan de noordkant aan een oude arm van de Dender die gedempt werd (nu Koningin Astridlaan). Op een tiental meters ten zuiden van het studiegebied stroomt 'Het Vaardeken'. De kans bestaat dan ook dat het terrein vrij nat is. Overtollig water hindert het archeologisch onderzoek en de geplande werken. De aannemer dient hier dan ook rekening mee te houden en indien nodig bemaling op het terrein te voorzien.

Figuur 1: Het studiegebied aangeduid op het GRB uit 2018 met de 20ste-eeuwse bebouwing op aangeduid (ABO nv 2021)

3 AARD VAN DE BEDREIGING

Hieronder wordt gesitueerd uit Van den haute 2019. Kaartmateriaal is afkomstig van ABO nv. Er werd een werfbegeleiding aangeraden voor het hele terrein, dat werd opgedeeld in verschillende deelzones afhankelijk van de diepte van de werken.

3.1 HUIDIGE SITUATIE

‘Het onderzoeksgebied is gelegen in het centrum van Dendermonde binnen een vastgestelde archeologische zone. De Grote Markt bevindt zich op ca. 220m ten noordwesten van het studiegebied. De Oude Dender is op ca. 100m ten noorden van het studiegebied gelegen en de Schelde bevindt zich op ca. 310m, eveneens ten noorden.’

‘Het studiegebied bevindt zich in het centrum van de stad Dendermonde. Op elk van de twee percelen bevindt zich een woonhuis met bijhorende tuin en achteraan de tuin (in het noorden van het studiegebied) telkens een bijgebouw. De westelijke woning is nr. 65, de oostelijke nr. 67. Oorspronkelijk ging het om één woonhuis dat beide percelen omvatte en één bijgebouw. Dit gebouw werd ca. 1927 opgetrokken. In de loop der jaren werd dit huis opgedeeld in twee woningen. Er is tussen beide percelen een muur aanwezig die de tuin in twee deelt. Deze muur zorgt ook voor een tweedeling van het bijgebouw in het noorden van het studiegebied. De twee huidige tuinen zijn aan elke zijde ommuurd.’

‘Het huis op nr. 65 heeft geen kelder. Over de aanwezige funderingen is niets gekend. De tuin is ca. 60% verhard met betontegels. Het huis op nr. 67 heeft eveneens geen kelder, ook hier is over de aanwezige funderingen niets gekend. De tuin is ca. 80% verhard met betontegels. Het bijgebouw van dit huis bevat een fabrieksschoorsteen. Op figuur 3 is deze schoorsteen te zien in de noordoostelijke hoek van het studiegebied. Vermoedelijk maakte deze onderdeel uit van een olieslagerij (fabriek De Bruyne) die in de 19de eeuw aan de Dijkstraat gevestigd was. Concluderend kan gesteld worden dat het studiegebied voor ca. 70% verhard of bebouwd is. Binnen het studiegebied zijn geen kelders aanwezig en de diepte van de aanwezige funderingen is niet gekend.’

3.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De huidige bebouwing binnen het studiegebied, inclusief de bijgebouwen, zal worden afgebroken waarna er een ééngezinswoning zal worden opgericht. Enkel de fabrieksschoorsteen blijft behouden. De nieuwe woning werd ingeplant ter hoogte van de twee bestaande woningen. De nieuwe woning zal gefundeerd worden op een funderingsplaat die tot 50cm-mv zal ingegraven worden. Gezien hieronder riolering zal worden aangelegd wordt rekening gehouden met een verstoring tot 80cm-mv. Aan de randen van de funderingsplaat komt ook een vorstrand die tot 80cm-mv zal gaan. Ten noorden van de woning komt een terras. Hieronder zal een regenwaterput en septische put worden aangelegd. De diepte voor deze uitgraving zal 3m-mv bedragen. In de noordwestelijke hoek van het studiegebied (achteraan in de tuin) wordt een nieuwe bergruimte geplaatst. Hiervoor zullen 2 muren worden opgetrokken (de overige 2 muren zijn reeds aanwezig, het gaat hier om een bestaande tuinmuur. De fundering van de 2 nieuwe muren zal tot 60cm-mv worden uitgegraven. Voor deze bergruimte komt een afdak, gefundeerd op 6 palen. Deze palen worden tot 60cm-mv ingegraven en komen op een zool van 60x60cm te staan.

Figuur 2: De verschillende zones binnen het projectgebied (ABO nv 2021)

4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING OP BASIS VAN DE BUREAUSTUDIE

Citaat uit Van den haute 2019:

‘Het studiegebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Dendermonde en is aangeduid als een archeologische zone. Het studiegebied is gelegen langsheen de Dijkstraat. Deze stadskern is lager gelegen aan de samenvloeiing van de Dender en de Schelde. Een lokaal iets hoger gelegen zandlemige rug aan deze monding bepaalde de locatie van de stad. De TAW-waarden schommelen algemeen tussen 4,5 en 7m TAW. Ter hoogte van het studiegebied liggen de TAW-waarden tussen 5,5 en 5,8m TAW.

*Het studiegebied werd bodemkundig gekarteerd als een zone **OB**, een door menselijke ingrepen gewijzigde bodem waarvan het oorspronkelijke bodemtype niet meer achterhaald kon worden. Gezien de ligging binnen de dicht bebouwde stadskern, is dit geen verrassing.*

Het studiegebied is zeer centraal gelegen, tussen de beide historische kernen van waaruit Dendermonde ontstaan is. Historisch is bekend dat er twee kernen zijn van waaruit de stad Dendermonde ontstaan is. Enerzijds de Grote Markt en anderzijds de Korenaard (nu Vlasmarkt). De Grote Markt vormde in de middeleeuwen het neerhof bij de Borch van Dendermonde. Deze Borch was gelegen op een (waarschijnlijk) kunstmatig eilandje in de Dender. De afstand tot het studiegebied bedraagt ca. 220m.

De tweede kern, de Koornaard, bevindt zich op ca. 250m van het studiegebied. Het was de locatie waar in de middeleeuwen het graan van de schepen gelost werd en waar zich het graanpakhuis bevond. Het is op deze locatie dat tijdens de volle middeleeuwen het Prinsenhof verscheen. Er wordt aangenomen dat dit een van de verblijfplaatsen van de Heren van Dendermonde was. Prinsenhof kan duiden op een grafelijke residentie. Tijdens de 13de eeuw hing Dendermonde immers rechtstreeks van de Graaf van Vlaanderen af na diens huwelijk met Mathildis, de vrouw van Dendermonde. Het Prinsenhof kende een drukke geschiedenis. Tijdens de late middeleeuwen resideerde de Hoogbaljuw op deze locatie.

Tijdens de nieuwe tijd behoorde het in delen aan diverse religieuze ordes (cf. hst. 4.1) die ook oude delen sloopten en nieuwe delen optrokken. De laatste residenten op de locatie van het Prinsenhof waren de Zwarte Zusters die er tot vrij recent zaten.

De CAI-meldingen binnen de historische stadskern van Dendermonde dateren alle uit de middeleeuwen en nieuwe tijd. De meeste meldingen langsheen de Dijkstraat betreffen vondsten gedaan bij werfbegeleidingen en vaststellingen van locaties van historische gebouwen bij een literatuurstudie. Zo werd o.a. nabij het studiegebied de Sint-Elooiakapel, de Dijkpoort en het O.L.V. Gasthuis vastgesteld.

Bij werfbegeleidingen langsheen de Dijkstraat werd voornamelijk aardewerk en bewoningssporen aangetroffen. Schuin rechtover het studiegebied werd bij een opgraving een vuurplaat uit de 17de eeuw aangetroffen. Nabij de Vlasmarkt werden restanten van aardewerk uit de late middeleeuwen en resten van de kadebeschoeiing teruggevonden. Een overblijfsel uit de tijd dat de Oude Dender nog net ten noorden van de Vlasmarkt en de Dijkstraat stroomde.

De meldingen nabij het studiegebied tonen duidelijk de middeleeuwse oorsprong van de Dijkstraat aan en continue bewoning in latere eeuwen. De historische kaarten vanaf de 16de eeuw ondersteunen dit beeld. De Dijkstraat kent reeds op de Deventerkaart uit de 16de eeuw haar huidige tracé. Vermoedelijk ging dit tracé dan ook nog verder terug naar de middeleeuwen. Op de historische kaarten kende het studiegebied (en bij uitbreiding de hele Dijkstraat) een continue bebouwing tot op vandaag. De Dender stroomde vroeger langsheen de achterkant van de woningen aan noordkant van de Dijkstraat. Ook het studiegebied bevindt zich in deze zone. Ten noordwesten van het studiegebied bevond zich een aftakking rondom een 'eilandje' in de Dender. Op dit eiland bevond zich de 'Borch', de residentie van de Heren van Dendermonde tijdens de middeleeuwen. De huidige Grote Markt vormde het neerhof. Op een luchtfoto van net na WOI is de Dender ten noorden van de Dijkstraat nog te zien. Op de luchtfoto uit 1971 zien we dat deze Denderloop gedempt werd en dat de Koningin Astridlaan en het bijhorende plein werden aangelegd.

De loop van de Dijkstraat is steeds onveranderd gebleven. Over de bebouwing en het eventueel overleven van oudere woningen tot in de 19de eeuw kan helaas weinig gezegd worden. In 1914 viel de straat, samen met de hele stad Dendermonde ten prooi aan verwoesting door het Duitse leger. Van de bebouwing binnen Dendermonde, laat staan die van de Dijkstraat, was nog weinig meer over dan puin. Dendermonde werd tijdens het interbellum in neoklassieke stijl terug opgebouwd. De grootste verandering was het dempen van de Dender ten noorden van de Dijkstraat zodat de Dender nu via de aftakking voorheen gekend als de Visgracht loopt. De bebouwing in de Dijkstraat dateert telkens uit het interbellum met uitzondering van één woning uit de 19de eeuw die vermoedelijk vrij onbeschadigd uit WOI gekomen is. Binnen het studiegebied bevinden zich twee woningen (oorspronkelijk één) uit 1927. Wat er zich voor het interbellum binnen het studiegebied bevond, kan niet gezegd worden.

Gezien de ligging van het studiegebied nabij de twee ontstaanskernen van de stad, de ouderdom van de Dijkstraat en de gedane meldingen binnen de CAI wordt het potentieel binnen het studiegebied ingeschat als hoog. Gezien de continue bebouwing binnen de stad wordt het potentieel voornamelijk hoog ingeschat voor de periode van de (late) middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd. Tijdens WOI werd de stad in brand gestoken en beschoten, de kans bestaat dat hiervan ook sporen worden teruggevonden binnen het studiegebied. Sporen uit oudere periodes kunnen niet uitgesloten worden maar de kans wordt wel lager ingeschat.'

5 BESCHRIJVING METHODEN EN TECHNIEKEN

5.1 WERKWIJZE

5.1.1 INLEIDING

De werfbegeleiding werd uitgevoerd in 2 fasen. Op 2 juli 2020 werd fase 1 uitgevoerd. Na de sloop van de bestaande bebouwing tot op het maaiveld werd het uitbreken van de ondergrondse constructies onder het maaiveld archeologisch begeleid conform het programma van maatregelen van de archeologienota met ID 11849. Tijdens deze begeleiding werden ook vier profielputten aangelegd. Na het uitvoeren van de afbraak en de archeologische sloopbegeleiding werd het terrein terug geëgaliseerd in afwachting van start van de bouwwerken voor de nieuwbouw.

Fase 2, de archeologische begeleiding van de bouwwerken, kon uitgevoerd worden op 18 juli 2021. Tijdens de begeleiding werd een archeologisch vlak aangelegd in het noorden van het terrein. Uit fase 1 was reeds gebleken dat het zuiden van het terrein, ter hoogte van de bebouwing, verstoord was.

5.1.2 AFWIJKING PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Er werden geen afwijkingen voorzien op het vooropgestelde Programma van Maatregelen.

5.2 OBSERVATIE EN REGISTRATIE VAN VONDSTEN

Tijdens fase 1 werden twee fragmenten van een Keulse pot aangetroffen. Het gaat hier om grijs aardewerk met een kobaltblauwe versiering. Op basis van het baksel konden de fragmenten eind 19de of begin 20ste eeuw geplaatst worden.

Tijdens fase 2 werden bij het couperen van spoor 4 enkele fragmenten aardewerk aangetroffen die in de 16de-17^e eeuw kunnen gedateerd worden.

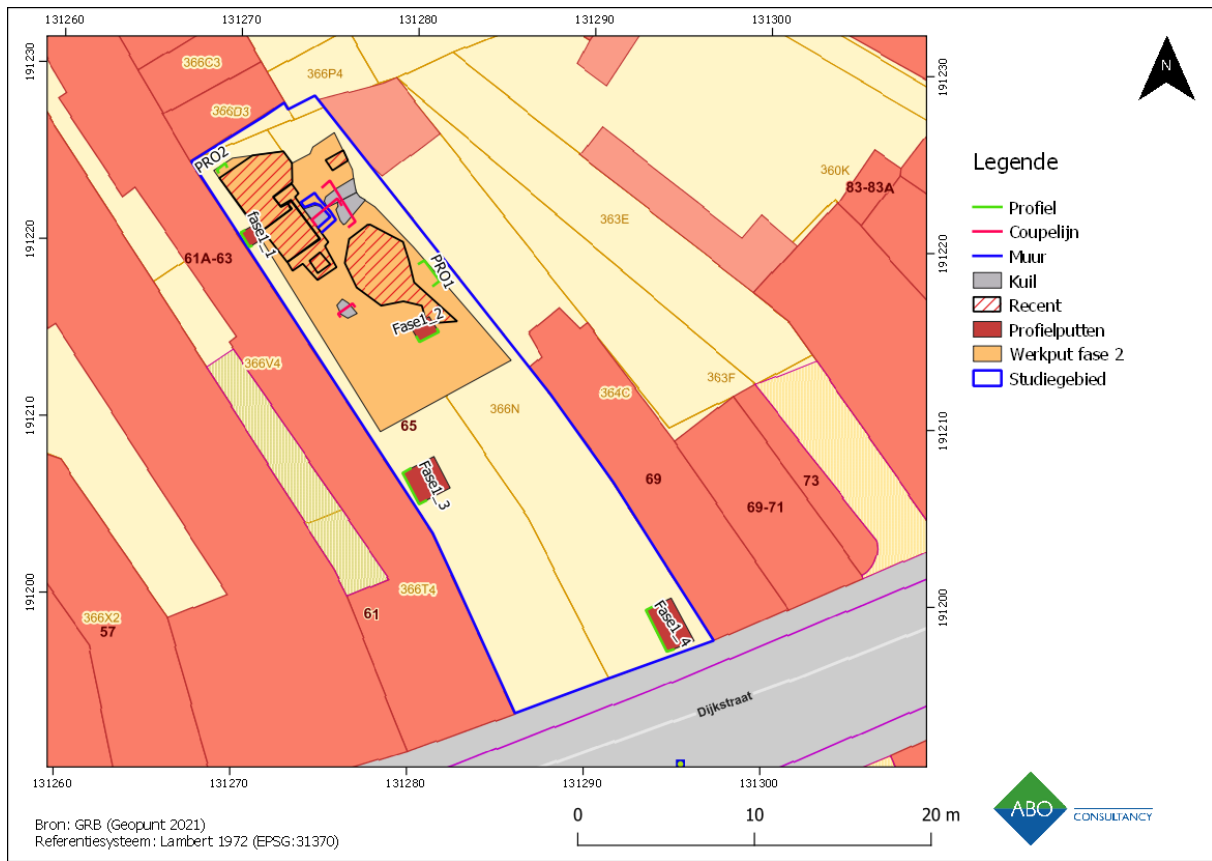
5.3 OBSERVATIE EN REGISTRATIE VAN STALEN

Er werden geen stalen ingezameld voor verdere natuurwetenschappelijke verwerking.

5.4 CONSERVATIEASSESSMENT

Er werden geen vondsten aangetroffen die in aanmerking komen voor verdere conservatie.

6 STRATIGRAFIE VAN HET TERREIN

Figuur 3: Aanduiding van de profielen op het algemene sporenplan (ABO nv 2021)

In functie van inzicht in de bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied werden tijdens fase 1 van de werfbegeleiding vier profielputten aangelegd (Fase 1_1 t.e.m. fase 1_4). Tijdens fase 2 werden bijkomend nog eens twee profielen (PRO 1 en PRO 2) aangelegd om een zo globaal mogelijk inzicht te verkrijgen in de bodemopbouw binnen het studiegebied.

Gezien de ligging binnen de stadskern van Dendermonde is het volledige studiegebied op de bodemkaart gekarteerd als bodemtype **OB**. Het gaat hier dan om een door menselijk ingrijpen gewijzigde bodem waarvan het oorspronkelijk bodemtype niet meer achterhaald kon worden. Gezien de dense bebouwingsgraad binnen de stadskern is dit in de ruime regio rond het studiegebied het geval.

Profielput 1 en 3 (fase 1) werden aangelegd in het westen van het terrein, langsheen de scheidingsmuur met Dijkstraat 61. **Profielput 1** werd aangelegd in het noordwesten en **profielput 3** in het zuidwesten van het terrein. Beide tonen een laag teelaarde van ca. 30 tot 45cm dik met daaronder een recente bakstenen vloer of muur. In het middengedeelte van het terrein werd **profielput 2** (fase 1) aangelegd, deze vertoonde een ophogingspakket van ca. 80cm. Daaronder kon een overgang (laag 2) tussen de ophogingslaag en de moederbodem worden vastgesteld. Laag 3 betreft de moederbodem die op dit deel van het terrein bestaat uit geel zand. **Profielput 4** (fase1) werd aangelegd in de zuidoostelijke hoek. Hier werd een puinlaag (laag 1) van ca. 50cm dikte vastgesteld, deze bestaat voornamelijk uit grove baksteenbrokken. Daaronder bevindt zich een ophogingspakket (laag 2) met kleinere brokken kalkmortel, houtskool en baksteen. Deze laag heeft een dikte van ca. 40cm. De profielput werd aangelegd tot op de top van de (verstoorde) moederbodem. De profielput kon omwille van de veiligheid niet dieper worden aangelegd wegens de instabiele grond.

Figuur 4: Profielpuut 1 (ABO nv 2020)

Figuur 5: Profielpuut 2 (ABO nv 2020)

Figuur 6: Profielpit 3 (ABO nv 2020)

Figuur 7: Profielpit 4 (ABO nv 2020)

Tijdens fase 2 werden profiel 1 en profiel 2 aangelegd. **Profiel 1** werd aangelegd in het middengedeelte van het terrein, langsheen de oostelijke muur (scheiding met Dijkstraat nr. 69). In dit profiel werden drie lagen vastgesteld. Het onderste pakket (laag 3) betreft een ophogingspakket bestaande uit organisch materiaal vermengd met bouwpuin. Laag 1 en 2 betreffen een pakket gele zavel, allicht een 20ste-eeuws nivelleringspakket. Laag 2 is iets bruiner en betreft de afzetting van natuurlijk ijzer onderaan het zavelpakket gezien filtratie door de puinlaag eronder slechts beperkt mogelijk is. De natuurlijke bodem kon niet bereikt worden door het grondwater.

Profiel 2 werd aangelegd in de noordwestelijke hoek van het terrein. Op basis van historische kaarten vanaf de 16de eeuw bevindt de natuurlijke loop van de meanderende Dender zich meteen ten noorden. In de 20ste eeuw werd de loop omgeleid via de voormalige Visgracht, enkele tientallen meters naar het noorden. In dit profiel is een lichtgrijsblauwe laag (laag 4) te zien met daarboven een donkergrijze band (laag 3). Laag 4 kan in verband gebracht worden met afzettingen binnen de alluviale stroomvlakte van de Dender. Laag 3 kan geïnterpreteerd worden als een accumulatiehorizont van organisch materiaal afgezet in een semi-permanent waterrijk milieu op het ogenblik dat de waterinvloed gaat stilvallen en er dus vegetatie (schorren) mogelijk wordt ('verlanding'). Het verminderen van de invloed van het water is allicht in verband te brengen met het opwerpen van een Dijk zodat bewoning mogelijk werd. Laag 2 hierboven bestaat uit een roodgrijze puinlaag met een dikte van ca. 50cm. Deze bestaat voornamelijk uit grove baksteenbrokken. De toplaag (laag1) betreft de voormalige vloerplaat (in beton) van de achterbouw bij huisnummer 65. Deze vloerplaat is ca. 30cm dik. De totale verstoring vanaf het maaiveld komt dus op ca. 80cm-mv.

Figuur 8: Profiel 1, fase 2 (ABO nv 2021)

Figuur 9: Profiel 2, fase 2 (ABO nv 2021)

Algemeen kan uit de profielen worden vastgesteld dat er reeds een significante verstoring aanwezig is op het terrein. Profielpuut 1 en 3 (fase 1) geven onder de teelaarde een recente muur of vloer weer. In profielpuut 4, maar ook in profielpuut 2 en profiel 1 (fase 2) kon een puinophogingslaag worden vastgesteld. Het minst verstoord is profiel 2 (fase 2) waar onder een puinpakket toch de natuurlijke bodem in de vorm van de afzettingen van de alluviale vlakte van de Dender kon vastgesteld worden. Dit is meteen ook het meest noordelijke profiel op het terrein. In profiel 2 en profielpuut 4 kon een vrij gelijkaardige puinlaag, voornamelijk bestaande uit baksteenbrokken en met een dikte van ca. 50cm vastgesteld worden. Het gaat hier mogelijk om een bewaard restant van de puinlaag ontstaan na de verwoesting van Dendermonde in WOI. Ook de Dijkstraat werd toen zwaar getroffen.

7 ASSESSMENT VAN SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN

Tijdens fase 2 werden vier sporen vastgesteld binnen het aangelegd archeologische vlak, deze werden geïnterpreteerd als kuilen. Bij het couperen van spoor 1 tot 3 bleek het om uitbraaksporen te gaan. Spoor 4 betreft een afvalkuil. Dit is het enige spoor waar enkel fragmenten aardewerk werden aangetroffen bij het couperen.

De afvalkuil (spoor 4) bestond uit twee lagen. In beide laag 1 werden enkele fragmenten steengoed uit de 16de eeuw aangetroffen. De tweede laag betreft in feite een tweede afvalkuil niet te zien in het vlak die zich deels onder de eerste afvalkuil bevond. Dit werd pas duidelijk bij het couperen. Hier werden twee fragmenten van een vermoedelijk vogelfluitje aangetroffen. Een datering hiervoor kan in de late middeleeuwen geplaatst worden.

7.1 UITBRAAKSPOREN

Figuur 10: Plan met aanduiding van de sporen (ABO nv 2021)

Spoor 1, 2 en 3 betreffen uitbraaksporen van eerdere bebouwing. Alle drie deze sporen werden ook gecoupeerd. Er werden in geen van de coupes vondsten gedaan.

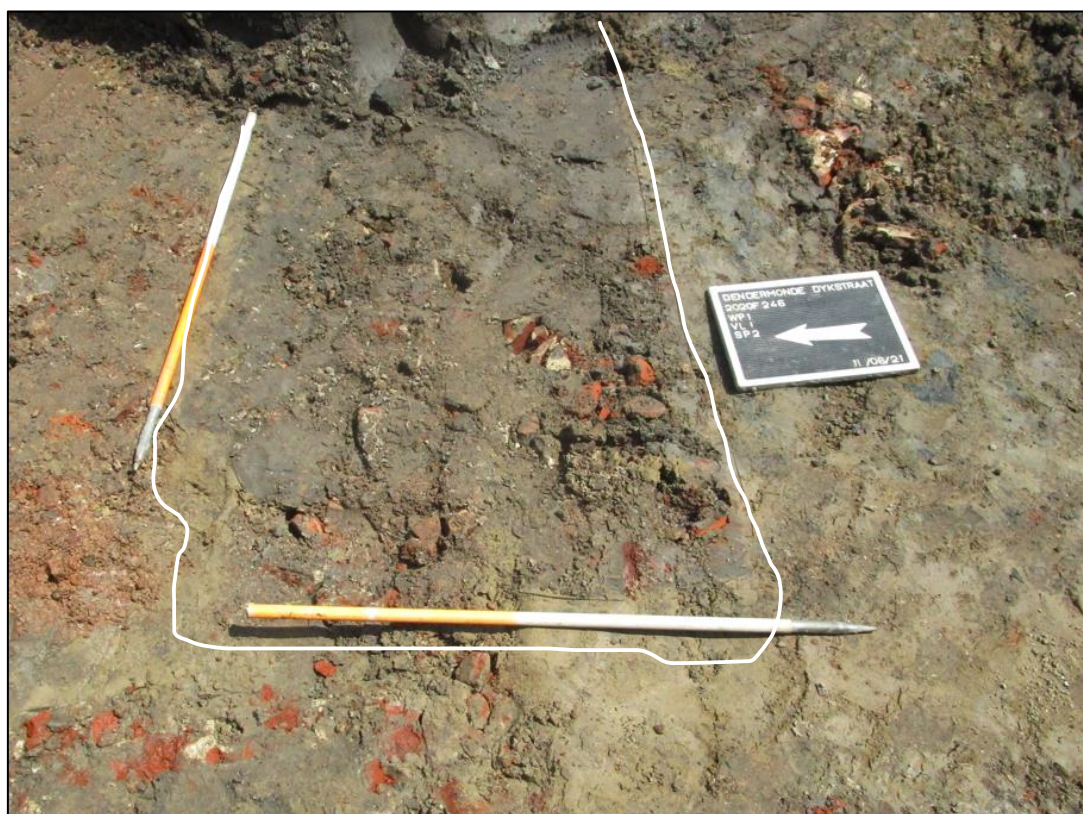
Spoor 1 betreft een uitbraakspoor met een diepte van ca. 20cm en een vage aflijning. Het gaat om een uitbraak van muurwerk met kerend verloop. De vulling bestaat uit baksteenbrokken en kalkmortel. De moederbodem bestaat uit geel zand met daaronder een beige, nattere kleilaag.

Spoor 2 vertoonde in de coupe twee aparte puinkuilen met een diepte van ca. 40cm. Mogelijk ging het om de fundering van twee aparte muren gezien de insteek van de uitgraafkuil nog zichtbaar is. De C-horizont bestaat uit een nattere, donkergrijze sliblaag, bestaande uit klei met een lichte zandfractie.

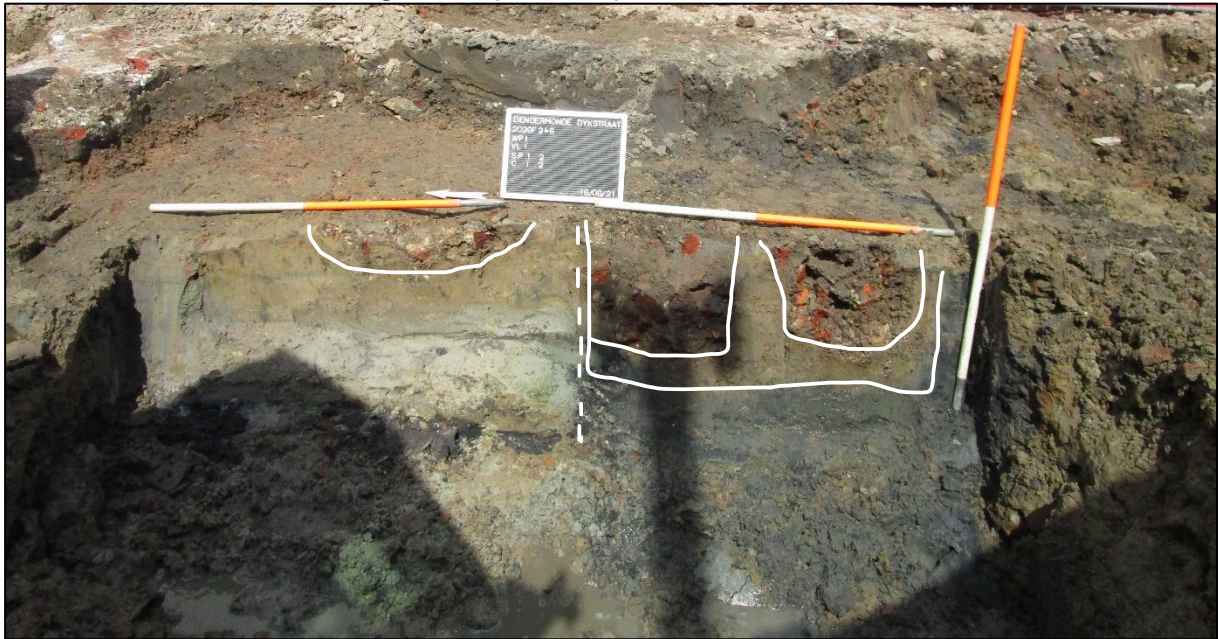
Cf. figuur 10, 11 en 12 voor de spoorfoto's en coupefoto.

Figuur 11: Spoorfoto spoor 1 (ABO nv 2021)

Figuur 12: Spoorfoto spoor 2 (ABO nv 2021)

Figuur 13: Coupe 1 op spoor 1 en 2 (ABO nv 2021)

Spoor 3 betreft eveneens een uitbraakspoor, gesitueerd meteen ten oosten van een recente muur. Het betreft hier een puinkuil met een diepte van ca. 30cm. Hieronder bevond zich een verstoorde zandige C-horizont met een gele kleur. Tot op de onverstoorte moederbodem kon niet verdiept worden, door de instabiele bodem en het dreigende scheuren van het profiel diende snel gewerkt te worden. De kuil bestaat eveneens uit grove baksteenbrokken en kalkmortel. Cf. figuur 13 en 14. Het gaat hier vermoedelijk om een uitbraakspoor van een (vermoedelijk 19de-eeuwse) beerput.

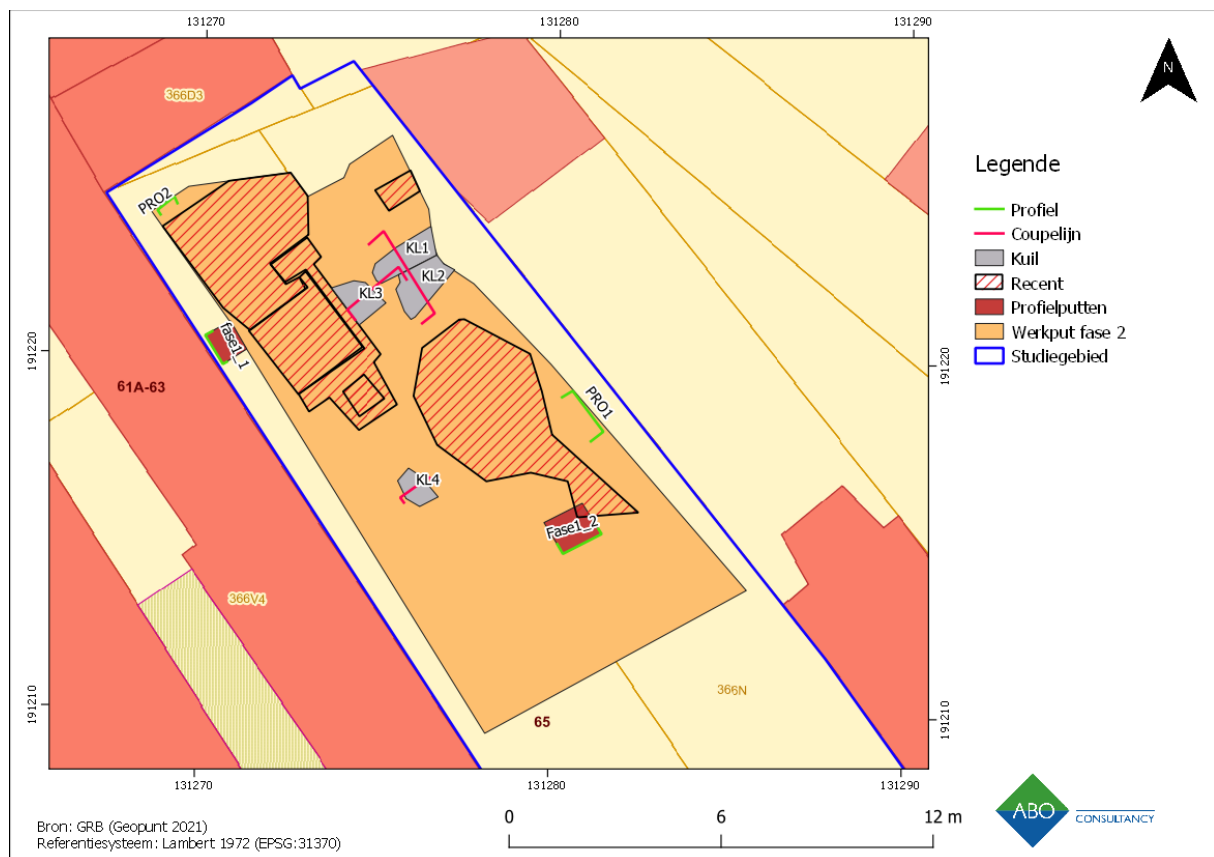

Figuur 14: Spoorfoto spoor 3 (ABO nv 2021)

Figuur 15: Coupefoto spoor 3 (ABO nv 2021)

7.2 AFVALKUILEN

Figuur 16: Plan met aanduiding van de sporen (ABO nv 2021)

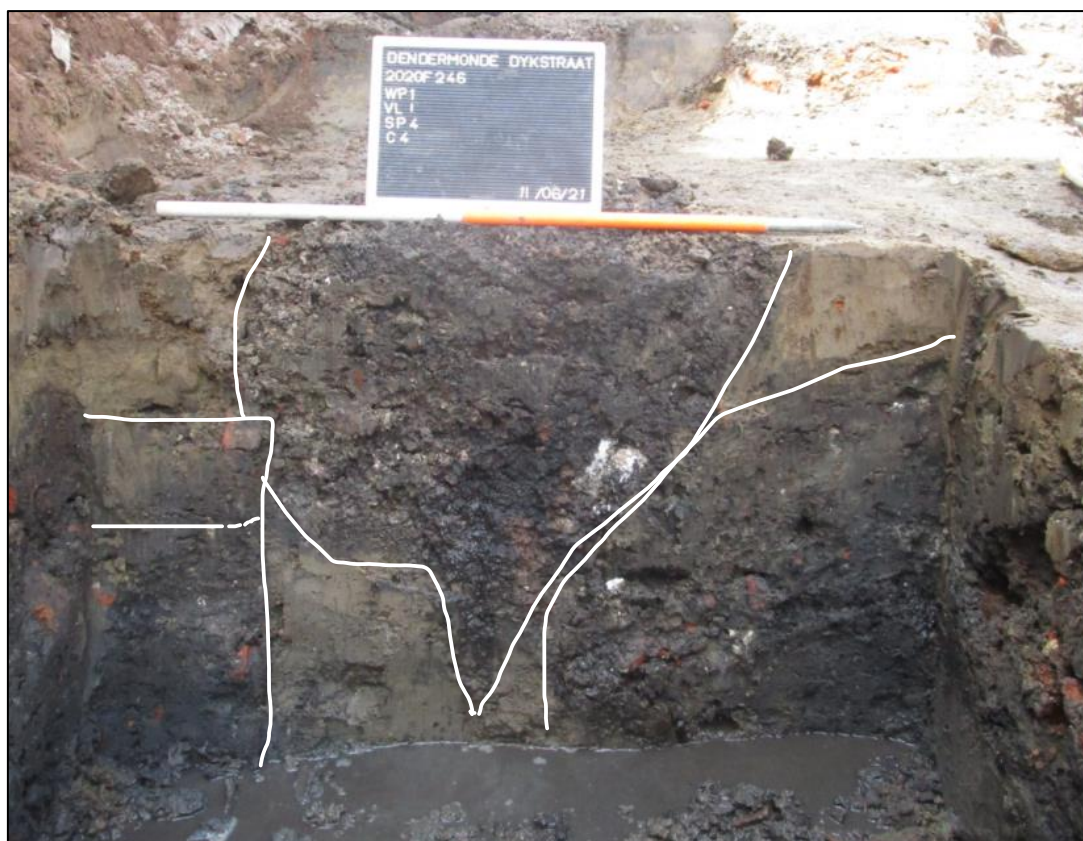
In het middengedeelte van het terrein, ten zuiden en oosten van de clusters recente verstoring werd een afvalkuil aangetroffen. Deze was eerder ovaal met een duidelijke aflijning. Er bevonden zich geen andere sporen of structuren in de nabijheid. Deze kuil werd eveneens gecoupeerd.

Bij het couperen bleek dat zich links van de centrale kuil nog een puinlaag bevond zoals ook al werd vastgesteld in de profielen, met name profiel 1. Rechts van de centrale kuil bevond zich iets dieper (onder de laag gestabiliseerd zand). Een tweede kuil. De coupe kon tot op de moederbodem gezet worden voor de centrale kuil maar niet voor de rechtse kuil gezien het hoge grondwaterniveau.

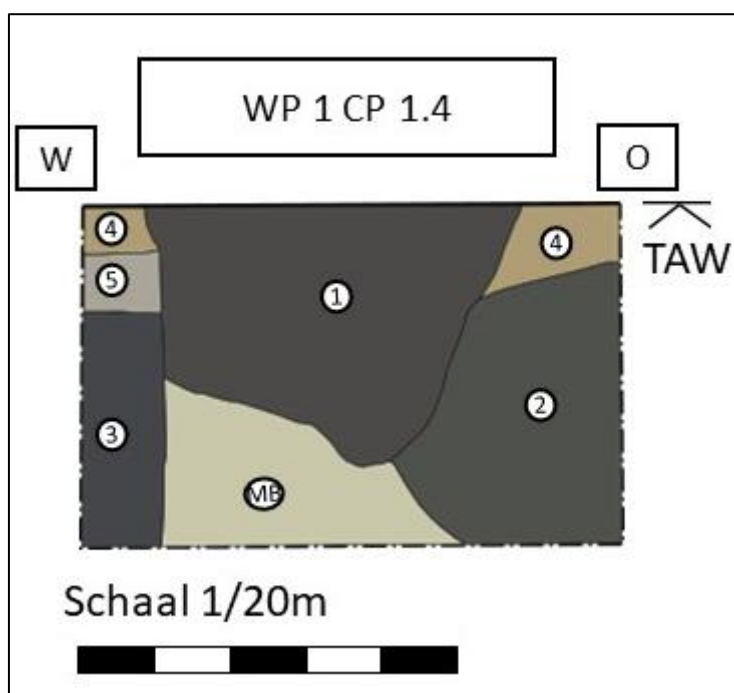
In laag 1 (centrale afvalkuil) werd aardewerk aangetroffen uit de nieuwe tijd. Dit aardewerk kan op basis van de uiterlijke kenmerken ingedeeld worden in de late middeleeuwen en de 16de. In laag 2 (rechtse afvalkuil) werd eveneens aardewerk aangetroffen dat in dezelfde periode kan ingedeeld worden. Laag 3 betreft een puinlaag in slibvulling, laag 5 erboven is de overgang tussen het pakket gele zavel (laag 4) en de puinlaag. Laag 4 betreft een pakket gele zavel, zoals ook werd aangetroffen bij profiel 1, fase 2 (cf. hst. 6).

Figuur 17: Spoorfoto spoor 4 (ABO nv 2021)

Figuur 18: Coupe op spoor 4 (ABO nv 2021)

Figuur 19: Tekening coupe spoor 4 (ABO nv 2021)

8 VONDSTEN

Bij de begeleiding van de werken in fase 1 werden twee fragmenten van een zogenaamde Keulse pot aangetroffen in het vlak. De fragmenten zijn grijs met een blauwe versiering. Op basis van het baksel kunnen deze eind 19de- begin 20ste eeuw gedateerd worden. Voor het overige werden tijdens fase 1 geen vondsten aangetroffen.

Tijdens fase 2 werden enkel bij spoor 4 vondsten aangetroffen. Er werden in laag 1 en laag 2 enkele fragmenten huishoudelijk aardewerk aangetroffen. Het gaat hier dan om een restant van een bord en een wandfragment van een papkom met gele slibversiering. Ook werd een restant van een hengselpot (met gaatjes) aangetroffen. Deze kunnen gedateerd worden in de 16de eeuw.

In laag 2 werd een fragment van een tuitje gevonden, en een fragment met een restant van een voetje, er resteren 2 van de vermoedelijk 3 pootjes. Deze restanten behoorden mogelijk tot een vogelfluitje. Het zou dan gaan om kinderspeelgoed uit de laatmiddeleeuwse periode. Verder werd nog een randscherf in loodglazuur (groen) aangetroffen en een wandscherf met rode glazuur. Tot slot werd een gedeelte van een dakpan teruggevonden.

Uit de aangetroffen vondsten kan opgemaakt worden dat het hier gaat om een huishoudelijke afvalkuil. Hoewel niet aangetroffen in het vlak en enkel aangeduid als spoor 4 gaat het in feite om twee separate afvalkuilen, in de coupe aangeduid als laag 1 en laag 2.

Figuur 20: De aardewerkfragmenten uit laag 1, spoor 4 (ABO nv 2021)

Figuur 21: De aardewerkfragmenten uit laag 2, spoor 4 (ABO nv 2021)

9 REEDS AANWEZIGE VERSTORING

Bij het uitvoeren van het vooronderzoek werd al snel duidelijk dat er zich reeds een significante verstoring op het terrein bevindt. In het noordelijke gedeelte van het terrein werd een ophogingslaag bestaande uit puin vastgesteld met een dikte van ca. 80cm. Deze bestond onderaan uit een donkergrijze ophogingslaag met kleinere brokken puin (ca. 40cm) en bovenaan (ca. 50cm) uit grove baksteenbrokken. De bovenste laag is mogelijk in verband te brengen met de ravage van WOI. Het zuiden van het terrein was reeds significant verstoord door de huidige bebouwing. Deze kon na fase 1 worden vrijgegeven.

Het noorden van het terrein werd verder onderzocht tijdens fase 2. Hier bevond zich reeds een significante verstoring in de noordwestelijke zijde van het terrein. De verstoring betreft een betonnen vloer en muurtjes, evenals de vloer van een beerput in baksteen. Deze kunnen gedateerd worden in de 19de eeuw, mogelijk gaat het om de bebouwing die deze van 1927 pre-dateert. Ten zuidoosten daarvan bevond zich een recent opvangbekken voor regenwater dat verkeerdelijk reeds door de aannemer werd gestoken.

Het terrein was dan ook reeds zwaar verstoord van bij de aanvang van de werken waardoor er slechts weinig relevante sporen werden aangetroffen. Het meest relevant is profiel 2 in het noordwesten van het terrein waar een laag kon gelinkt worden aan de natuurlijke alluviale vlakte van de Dender en het ontstaan (na een dijkopwerping) van verlanding waardoor er een schorregebied ontstond. Spoor 4, een afvalkuil uit de nieuwe tijd is het enige relevante spoor dat werd aangetroffen (cf. hst. 7.2).

10 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Op basis van de bureaustudie werd het archeologisch potentieel ingeschat als hoog, met name voor de periode van de (late) middeleeuwen en de nieuwe tijd. Het studiegebied is immers gelegen nabij de beide ontstaanskernen van de stad Dendermonde, namelijk de Grote Markt en de Korenaard (Vlasmarkt). Uit de historische kaarten bleek dat de Dijkstraat minstens vanaf de 16de eeuw haar huidige verloop kende. De meldingen in de CAI geven ook duidelijk de middeleeuwse oorsprong van de Dijkstraat en de continue bewoning in latere eeuwen aan (Van den haute 2019).

Uit het onderzoek is echter gebleken dat de site reeds een sterke verstoring kende in de 19de en vooral in de 20ste eeuw. Uit de profielen komen voornamelijk puinlagen aan het licht. Het minst verstoorde profiel betrof profiel 2 (fase 2) waar onder een puinpakket (mogelijk gelinkt aan de ravage tijdens WOI) toch de natuurlijke bodem kon worden vastgesteld. Het gaat hier om afzettingen van de alluviale vlakte van de Dender.

In het noordwesten van het terrein bevond zich een significante verstoring in de vorm van een betonnen vloer en muurwerk. Ook werd de vloer van een beerput aangetroffen. Deze structuren kunnen eind 19de eeuw of begin 20ste eeuw gedateerd worden. Ook werd tijdens de begeleiding duidelijk dat er reeds een recent opvangbekken voor regenwater werd gestoken.

Spoor 1 tot en met 3 zijn uitbraaksporen van muren die waarschijnlijk in de 19de eeuw kunnen gedateerd worden. Allicht gaat het om de bebouwing die zich hier voor de in 1927 opgerichte woning bevond.

Op basis van de CAI konden binnen de site met grote waarschijnlijkheid bewoningssporen worden vastgesteld. Inderdaad werd een afvalkuil (spoor 4) aangetroffen waarvan bij het couperen bleek dat zich hier (gedeeltelijk) onder nog een tweede afvalkuil bevond. In beide kuilen werd bewoningsaardewerk aangetroffen dat kan gedateerd worden in de laatmiddeleeuwse periode en de 16de eeuw. Verder werden er ondanks het verwachte hoge archeologische potentieel geen relevante sporen aangetroffen. Dit is allicht te wijten aan de hoge graad van verstoring uit de 19de en 20ste eeuw binnen het onderzoeksgebied.

11 BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN

- **Zijn er archeologische relevante niveaus aangesneden? Indien ja, kunnen deze gedateerd worden?**

Gezien de hoge graad van verstoring binnen de site en het hoge grondwater werden er slechts weinig archeologisch relevante niveaus aangesneden. Enkel in het zuidwesten van de werkput (fase 2) werd een afvalkuil in het vlak aangetroffen.

- **De Dijkstraat werd mogelijk tijdens de middeleeuwen opgehoogd (een 'dijk'). De Dender stroomde toen nog ter hoogte van de huidige Koningin Astridlaan (cf. hst. 4.1.2 in het verslag van resultaten). Kunnen er sporen van deze ophoging teruggevonden worden binnen het studiegebied?**

Ja, onrechtstreeks werd er een verband met de 'dijk' aangetoond in profiel 2 (fase 2). Dit profiel werd aangelegd in de noordwestelijke hoek van het terrein. In dit profiel is een lichtgrijsblauwe laag (laag 4) te zien met daarboven een donkergrijze band (laag 3). Laag 4 kan in verband gebracht worden met afzettingen binnen de alluviale stroomvlakte van de Dender. Laag 3 kan geïnterpreteerd worden als een accumulatiehorizont van organisch materiaal afgezet in een semi-permanent waterrijk milieu op het ogenblik dat de waterinvoer gaat stilvallen en er dus vegetatie (schorren) mogelijk wordt

(‘verlanding’). Het verminderen van de invloed van het water is allicht in verband te brengen met het opwerpen van een Dijk zodat bewoning mogelijk werd. Hierboven bevindt zich een puinlaag die bestaat uit grove baksteenbrokken. Deze kan mogelijk in verband gebracht worden met de ravage tijdens WOI.

- Zijn er archeologische sporen en structuren aanwezig? Indien ja, wat is de aard, omvang, datering en bewaringsgraad van de aangetroffen resten?

Behalve enkele uitbraaksporen die eerder in de 19de eeuw te dateren zijn bevindt zich slechts een relevant spoor binnen het onderzoeksgebied. Het gaat hier om spoor 4. Het betreft een afvalkuil met een lengte van ca. 80cm en een breedte van ca. 50cm. Bij het couperen bleek zich gedeeltelijk onder deze kuil een tweede, dieperliggende kuil te bevinden. In beide kuilen werd aardewerk aangetroffen dat als huisraad kan gedefinieerd worden. In de tweede kuil werd ook een gedeelte van een dakpan aangetroffen. Het aardewerk uit beide kuilen kan in de nieuwe tijd gedateerd worden.

- Kan er verstoring door de huidige bebouwing vastgesteld worden binnen het studiegebied? Hoe diep gingen de originele funderingen? Zijn er eventueel kelders aanwezig ouder dan de huidige bebouwing?

Verstoring door de (tot voor kort aanwezige) bebouwing uit 1927 kon worden vastgesteld in het zuidelijke gedeelte van het terrein waar zich de woningen bevonden. Hoewel deze niet onderkelderde waren werd in het zuidelijke gedeelte van het terrein wel een ophogingspakket bestaande uit puin van ca. 80cm vastgesteld. In het noordwestelijke gedeelte werden restanten van een subrecente beerput aangetroffen, alsook enkele muren en een betonnen vloer. Het gaat hier vermoedelijk om 19de-eeuwse resten van de bebouwing die deze van 1927 pre-dateert. De aanwezige verstoring was in elk geval significant. Als spoor werden in de noordoostelijke zone nog enkele uitbraaksporen van waarschijnlijk 19de-eeuwse bebouwing geregistreerd.

- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen de reeds uitgevoerde bureaustudie? Op basis hiervan werden bewoningssporen uit de middeleeuwen en nieuwe tijd verwacht. Klopt dit beeld?

Binnen het onderzoeksgebied kon slechts 1 relevante spoor geregistreerd worden, namelijk spoor 4, een afvalkuil die kon gedateerd worden in de late middeleeuwen en 16de op basis van het aangetroffen aardewerk. Bij het couperen bleek deels onder deze kuil nog een tweede afvalkuil te zitten, eveneens met aardewerk dat in de late middeleeuwen en 16de eeuw kon gedateerd worden. In beide gevallen ging het om huisraad. Voor zover gezien de hoge graad van verstoring kon worden vastgesteld klopt het beeld van de bewoningssporen, in elk geval voor de late middeleeuwen en nieuwe tijd, dan ook.

- Hoe passen de aangetroffen resten binnen de historische stadsontwikkeling van Dendermonde?

De aangetroffen resten in spoor 4 (het enige relevante spoor) dateren uit de nieuwe tijd. Het gaat om huisraad in (zoals bij het couperen bleek) twee afvalkuilen. De resten kaderen dan ook binnen het beeld van een continue bewoning binnen de Dijkstraat vanaf de middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd.

12 KWALITEITSCONTROLE

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	General Director		04 september 2020
Toon Moeskops	Business Unit Manager		04 september 2020
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		04 september 2020